**COLOCVIU STRATEGIC**

**UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”**
**CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ŞI SECURITATE**

Nr. 6 (LIII)
Mai 2006

# SECURITATEA COLECTIVĂ ÎN VIZIUNEA NATO

***Marian SANDU***

**C O N C L U Z I I**

- *Scopul esențial al NATO este acela de a asigura libertatea şi securitatea tuturor membrilor săi, prin mijloace politice şi militare, în conformitate cu Tratatul Nord-Atlantic şi cu principiile Cartei Națiunilor Unite.*
- *NATO reprezintă legătura transatlantică prin intermediul căreia securitatea Americii de Nord este în permanentă conexiune cu securitatea Europei.*
- *Organizația asigură forumul în care au loc consultări în oricare problemă şi în care țările membre iau decizii în probleme politice şi militare care le pot afecta securitatea.*
- *Din anul 1949 şi până astăzi, NATO şi-a deschis de cinci ori porțile pentru primirea de noi membri, în 1952, 1955, 1982, 1999 şi 2005.*
- *NATO se transformă dintr-o alianță de apărare colectivă într-una de securitate colectivă cu misiuni „out of area”, adică în afara ariei sale de responsabilitate.*
- *Articolul 5 este cheia securității colective şi solidarității statelor aliate, deoarece precizează că dacă un membru al NATO este victima unui atac armat, ceilalți membri îl consideră un atac împotriva tuturor şi vor fi îndreptățiți să acționeze pentru apărarea statului atacat.*

## *1. Ce este NATO?*

În perioada 1947 - 1949 s-au petrecut o serie de evenimente politice dramatice, care au constat în amenințări fățişe la suveranitatea unor state, lovitura de stat din Cehoslovacia, din iunie 1948 şi blocada ilegală a Berlinului din acelaşi an. Semnarea Tratatului de la Bruxelles, în martie 1948, a marcat hotărârea a cinci țări vest-europene (Belgia, Franța, Luxemburg, Olanda şi Marea Britanie) de a dezvolta un sistem de apărare comun şi de a-şi întări legăturile, în aşa fel, încât să poată rezista în fața amenințărilor ideologice, politice şi militare la adresa securității lor.

Negocierile cu Statele Unite ale Americii şi Canada au determinat crearea unei singure Alianțe Nord-Atlantice, bazată pe garanții de securitate şi angajamente comune între Europa şi America de Nord. Aceste negocieri au culminat cu semnarea Tratatului NATO[1] de la Washington, în aprilie

1949, instituindu-se, astfel, un sistem comun de securitate bazat pe un parteneriat între cele 12 ţări.

Alianţa Nord-Atlantică a fost fondată pe baza unui tratat între statele membre, acceptat de către acestea în urma dezbaterilor publice şi a unor procese parlamentare specifice. Tratatul sprijină drepturile individuale ale acestora, precum şi obligaţiile internaţionale pe care le au statele, conform Cartei Naţiunilor Unite. Fiecare ţară membră este obligată să îşi asume atât riscurile şi responsabilităţile, cât şi avantajele securităţii colective, angajându-se să nu ia parte la nici un alt acord internaţional care ar putea intra în conflict cu clauzele Tratatului.

Scopul esenţial al NATO este acela de a asigura libertatea şi securitatea tuturor membrilor săi, prin mijloace politice şi militare, în conformitate cu Tratatul Nord-Atlantic şi cu principiile Cartei Naţiunilor Unite. Încă de la începuturile sale, Alianţa a depus eforturi pentru stabilirea unei ordini juste şi durabile de pace în Europa, bazată pe valorile comune ale democraţiei, drepturilor omului şi în conformitate cu litera legii.

NATO reprezintă legătura transatlantică prin intermediul căreia securitatea Americii de Nord este în permanentă conexiune cu securitatea Europei. Ea este manifestarea practică a efortului colectiv depus de către membrii săi, pentru susţinerea intereselor lor comune în problema securităţii. Principiul fundamental care stă la baza Alianţei este un angajament comun faţă de cooperarea mutuală între statele membre, axat pe indivizibilitatea securităţii acestora. Solidaritatea şi coeziunea din cadrul Alianţei susţin faptul că nicio ţară membră nu poate fi forţată să se bazeze doar pe propriile eforturi. Fără a priva statele membre de drepturile şi obligaţiile de a-şi asuma responsabilităţile suverane în domeniul apărării, Alianţa le ajută să-şi atingă obiectivele de securitate naţională în urma unui efort colectiv.

Tratatul Nord-Atlantic din aprilie 1949, care este baza legală şi contractuală a Alianţei, a fost stabilit în cadrul Articolului 51 al Cartei Naţiunilor Unite[2], care reafirmă dreptul inalienabil al statelor independente la apărarea individuală sau colectivă. NATO asigură structura care permite implementarea obiectivelor Alianţei. Este o organizaţie interguvernamentală, în cadrul căreia ţările membre îşi păstrează, neatinse, suveranitatea şi independenţa. Organizaţia asigură forumul în care au loc consultări în orice probleme şi în care ţările membre iau decizii în probleme politice şi militare care le pot afecta securitatea. Astfel, ideea de securitate împărtăşită de către membrii Alianţei, indiferent de diferenţele specifice sau de capacităţile militare naţionale, contribuie la stabilitatea din zona euro-atlantică. Se creează condiţii care favorizează extinderea cooperării între membrii Alianţei, precum şi între membrii Alianţei şi alte ţări.

Din anul 1949 şi până astăzi, NATO şi-a deschis de cinci ori porţile pentru primirea de noi membri, în 1952, 1955, 1982, 1999 şi 2005.

*Comandorul Marian SANDU este licenţiat în Drept şi Relaţii Internaţionale al Universităţii Bucureşti, şef de birou în SMG, absolvent al Colegiului Naţional de Apărare şi al cursului postuniversitar Joint Staff organizat de Centrul Regional de Pregătire PfP, doctorand în cadrul Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I”. A participat la numeroase colocvii şi simpozioane, manifestând preocupări pentru domeniul securităţii şi apărării naţionale în contextul integrării Armatei în structurile euro-atlantice şi aderării depline a României la Uniunea Europeană.*

## 2. Sarcinile fundamentale de securitate ale Alianței

Pentru a-şi atinge scopul esenţial, de Alianţă a naţiunilor angajată faţă de Tratatul de la Washington şi de Carta Naţiunilor Unite, aceasta aplică anumite sarcini fundamentale de securitate descrise în continuare.

Prima se referă la **securitate,** pentru a asigura un mediu de securitate stabil în zona euro-atlantică, bazat pe dezvoltarea instituţiilor democratice şi pe obligaţia rezolvării disputelor pe cale paşnică, în care nicio ţară să nu poată intimida sau constrânge o alta prin ameninţări sau prin folosirea forţei.

A doua constă în **consultare**, pentru a servi, în conformitate cu prevederile Articolului 4 din Tratatul de la Washington[3], drept un forum transatlantic în consfătuirile aliate despre orice probleme care aduc atingere intereselor vitale, inclusiv posibile evenimente care afectează securitatea membrilor, precum şi pentru coordonarea adecvată a eforturilor depuse în domenii de interes comun.

A treia se referă la d**escurajare şi apărare** şi înseamnă că Alianţa trebuie să descurajeze şi să se apere în faţa oricărui act de agresiune împotriva unui stat membru al NATO, după cum se stipulează în Articolele 5 şi 6 din Tratatul de la Washington[4].

**Managementul situaţilor de criză** reprezintă o altă sarcină a NATO, aceea de a fi gata, de la caz la caz sau prin consens, în conformitate cu Articolul 7 din Tratatul de la Washington[5], să contribuie la prevenirea efectivă a conflictelor şi să se angajeze activ în rezolvarea crizelor, inclusiv în operaţiunile de ripostă în cazul situaţiilor de criză.

Sarcina de **parteneriat** presupune promovarea, pe scară largă, a parteneriatului, cooperării şi dialogului cu alte ţări din zona euro-atlantică, având ca scop creşterea transparenţei, încrederii reciproce şi a capacităţii de a acţiona în cadrul Alianţei.

Structurile create în cadrul NATO permit ţărilor membre să-şi coordoneze politicile, în scopul îndeplinirii acestor sarcini fundamentale.

## 3. Obligațiile țărilor care aderă la Programul PfP

După mai multe perioade critice de căutări şi negocieri, acţiuni şi iniţiative intermediare, la 10 ianuarie 1994, la Bruxelles, şefii de stat şi de Guvern ai ţărilor NATO au adoptat Programul "Parteneriat pentru Pace", prin semnarea Documentului-Cadru al acestuia. Prin urmare, examinând resursele, esenţa şi scopurile Parteneriatului pentru Pace, se poate afirma că acesta trebuie perceput la justa lui valoare, ca mecanism nemijlocit de realizare a obiectivelor politico-strategice ale noului Sistem Integrat de Securitate pe continent în toate aspectele sale – economic, politic, militar, social-umanitar, demografic etc. Totodată, având în vedere adevărul că nu poate exista integrare parţială în Sistem pentru realizarea de către subiecţi a intereselor sale naţionale (numai economică, politică, militară etc.), apare evidenta şi justificata tendinţă a ţărilor europene de adâncire şi intensificare a relaţiilor, în majoritatea cazurilor de integrare multilaterală în NATO, în acest scop, la prima etapă, promovând o activitate determinată şi crescândă în cadrul Programului Parteneriat pentru Pace. Fiecare ţară care aderă la Programul PfP semnează Documentul-Cadru, asumându-şi următoarele obligaţii prevăzute de acesta:

- de a extinde colaborarea reciprocă politică şi militară în scopul consolidării pe mai departe a securităţii în regiunea euro-atlantică;
- de a proteja societăţile democratice, libertăţile lor, contra constrângerii şi intimidării, de a susţine şi promova principiile Dreptului Internaţional;
- de a se reţine de la utilizarea forţei sau intimidarea cu aceasta în detrimentul independenţei politice sau integrităţii teritoriale a oricărei ţări, de a respecta frontierele existente, precum şi de a-şi respecta obligaţiunile în domeniul dezarmării şi controlului asupra armamentelor;
- vor coopera reciproc cu Alianţa Nord-Atlantică, în scopul atingerii transparenţei la planificarea apărării naţionale, la asigurarea controlului democratic asupra forţelor armate,

atingerea capabilității de a participa la operațiuni de menținere a păcii, umanitare şi altele, la decizie reciprocă, precum şi la crearea unor forțe care ar fi într-o mai mare măsură pregătite pentru interacțiunea cu forțele armate ale țărilor-membre ale NATO.

NATO va susține consultații cu orice participant activ din cadrul Parteneriatului. Țările partenere planifică şi realizează procedurile şi responsabilitățile aferente Parteneriatului pentru Pace în cadrul național. Ele participă la pregătirea Programului de lucru al Parteneriatului pentru Pace, elaborează Programele sale Individuale de Parteneriat, contribuie la evaluarea şi revizuirea politicii de Parteneriat, obiectivelor, la planificarea, conducerea şi efectuarea exercițiilor şi activităților militare de Parteneriat sau în spiritul Parteneriatului.

## *4. Transformarea NATO*

NATO se transformă dintr-o alianță de apărare colectivă într-una de securitate colectivă cu misiuni "out of area", adică în afara ariei sale de responsabilitate. Statele membre ale organizației, cum este şi România, beneficiază de umbrela de securitate a Alianței, însă, în acelaşi timp, îşi asumă şi toate responsabilitățile care decurg din Tratatul de la Washington. Astfel, în situațiile în care unul sau mai multe state-membre ar fi victime ale unui atac armat neprovocat, celelalte state trebuie să-l apere cu forțe armate. Dacă, în urmă cu peste cinci decenii, atacul armat însemna agresiune militară, astăzi, Conceptul Strategic al NATO (adoptat în consens în anul 1999) adaugă la atacurile militare şi pe cele nonmilitare (terorism, crimă organizată, sabotaj etc.). Pe baza art.5 din Tratat, SUA s-au implicat în apărarea aliaților săi din Europa. După atentatele teroriste din 11 septembrie 2001, statele Alianței Nord-Atlantice au acordat sprijin Statelor Unite. Din celebrul articol nr.5 reiese că scopul acțiunilor de sprijin este "restabilirea şi menținerea securității zonei nord-atlantice". Această zonă sau arie de responsabilitate cuprinde toate teritoriile naționale, marea teritorială, spațiul aerian aferent fiecărui stat-membru şi insulele din Oceanul Atlantic, la nord de tropicul Racului, inclusiv teritoriul asiatic al Turciei. Aşadar, în esență, articolul 5 conține clauza de apărare colectivă.

În sensul Conceptului Strategic al Alianței, Securitatea este indivizibilă şi egală pentru toate statele membre. Forțele armate întrunite aliate au sarcina descurajării oricărui posibil atac, opririi ofensivei inamicului/adversarului cât mai departe posibil de aria de responsabilitate şi determinării (obligării) agresorului să oprească atacul sau să se retragă. Ca misiune finală, forțele NATO trebuie să garanteze independența politică şi integritatea teritorială a statelor aliate.

Dr. Nicolae Dolghin vorbeşte despre "faptul că NATO trebuie să se transforme într-un generator al securității prin cooperare, înțelegând prin aceasta acel sistem strategic constituit în state democratice, interconectate printr-o rețea de alianțe şi instituții oficiale şi neoficiale, în jurul unor valori, comune şi acționând transparent în domeniile politic, economic şi militar."[6]

Articolul 5 este cheia securității colective şi solidarității statelor aliate, deoarece precizează că dacă un membru al NATO, este victima unui atac armat, ceilalți membri îl consideră un atac împotriva tuturor şi vor fi îndreptățiți să acționeze pentru apărarea statului atacat.

S-a constatat că, uneori, *"statele trebuie să treacă peste sau să modifice urmărirea intereselor lor naționale, pentru binele comun de lungă durată. Fiindcă este mai important să protejezi interesele comune decât grijile pe termen scurt"*.[7]

În noul mediu global, problemele securității internaționale, regionale şi naționale conduc inexorabil spre utilizarea tot mai frecventă a securității colective şi comune.

Extinderea fără precedent a Alianței Nord-Atlantice în ultimii zece ani s-a realizat ca urmare a modificărilor majore ale spațiului geopolitic şi geostrategic euro-asiatic din ultimul deceniu al secolului XX. Aceasta a fost posibilă datorită elaborării ideilor şi principiilor pe baza conceptelor strategice NATO reconsiderate de la o etapă la alta.

Bineînțeles, fiecare stat membru percepe în mod nuanțat riscurile şi amenințările cu care se confruntă, ceea ce nu va conduce la regionalizarea apărării colective ci, odată cu realizarea cerințelor de interoperabilitate şi securitate colectivă, viziunea tradițională (specifică) a fiecărui membru

în parte nu va fi anihilată, ci va potenţa acţiunile Alianţei.

Declanşarea războiului împotriva terorismului, extinderea viguroasă a NATO şi UE, constituirea Consiliului NATO-Rusia şi alte schimbări care se petrec sub ochii noştri demonstrează, fără putinţă de tăgadă, dinamismul mediului actual de securitate.

Este posibil oare ca, în viitor, apărarea naţională să devină o simplă parte a apărării colective? Dacă securitatea colectivă este un concept mai apropiat de realităţile mileniului al treilea mai este oare necesară menţinerea celuilalt concept de apărare colectivă în cadrul NATO?

La prima întrebare s-ar putea răspunde că nu este posibil ca, în viitor, apărarea naţională să devină o simplă parte a apărării colective, deoarece ameninţarea la adresa teritoriilor naţionale ale statelor membre nu e probabilă în noile condiţii geopolitice. Dar apărarea colectivă e un concept care poate suporta modificări, pentru că securitatea colectivă a devenit azi conceptul adecvat pentru relaţiile dintre membrii NATO, eforturile în cadrul Alianţei şi poziţionarea NATO faţă de restul lumii.[8]

Şi totuşi, în mod surprinzător, în condiţiile glisării apărării colective spre securitate colectivă, apărarea naţională a statelor-membre NATO capătă o relevanţă în plus, pentru că nu mai trebuie să fie parte a sumei apărărilor naţionale (care formează apărarea colectivă), devenind elementul principal al securităţii colective şi aducând ceva în plus la asigurarea securităţii Alianţei, peste simpla sumă a forţelor. Dar, apărarea naţională în cadrul securităţii colective reprezintă şi o anumită specificitate şi experienţă proprie şi mai înseamnă şi un ansamblu de calităţi şi tradiţii specifice.

Terorismul politic era şi este adesea ajutat de unele state împotriva cărora dreptul internaţional justifică intervenţia armată preemtivă în conformitate cu "răspunderea penală practică a statelor". De aceea, actorul nonstatal, care atacase SUA la 11 septembrie 2001, a fost asociat unui subiect de drept internaţional, respectiv unui stat gazdă, care era protector al teroriştilor (Afganistan şi chiar Irakul).

Pe baza acestei asocieri s-a justificat din punct de vedere juridic agresiunea armată sau intervenţia armată pentru pedepsirea statului vinovat, alături de agenţii săi, pentru pregătirea acţiunilor teroriste. Astfel, se loveşte gruparea teroristă şi statul delincvent, vinovat de practicarea terorii interstatale. Aşadar, intervenţiile militare din Afganistan şi Irak reprezintă acţiuni antiteroriste justificate juridic, care nu au întrunit nici consensul internaţional şi nici pe cel din cadrul NATO. Totuşi, în anul 1991, la Roma, a fost adoptat în consens un nou concept strategic NATO, care permitea desfăşurarea unor operaţiuni militare în afara graniţelor Alianţei, adică, în afara ariei de responsabilitate, pe baza art.5 al Tratatului, care preciza, printre altele: "Orice atac asupra unuia dintre statele membre se consideră un atac asupra întregii Alianţe".

Noul concept a pus accentul pe executarea misiunilor de menţinere a păcii şi de gestionare a crizelor.

Conceptul de securitate, definit de NATO, are o componentă politică, una economică şi una de apărare şi reprezintă baza/fundamentul noii arhitecturi de securitate.

NATO a fost constituită, în 1949, ca o organizaţie politico-militară pur defensivă, cu scopul menţinerii păcii în zona euro-atlantică şi garantarea securităţii membrilor ei.

La summit-ul de la Roma (1991) s-a mai adoptat, în consens, şi principiul sistemului de securitate prin cooperare, pentru îmbunătăţirea sau completarea, după caz, a **securităţii colective**.

Pentru ca intervenţiile militare să fie mult mai rapide, s-a stabilit ca la ele să participe doar o parte a statelor NATO, împreună cu unele ţări partenere, ceea ce permitea o mai bună adaptare la situaţia din teren. Aceste principii au fost aplicate tot mai frecvent şi au fost fundamentate conceptual în mod constant. În noile state care au aderat la Alianţă s-au realizat modelele şi practicile de cooperare, consultare şi realizare a consensului caracteristice NATO.

În scopul realizării obiectivelor de securitate s-au întreprins numeroase măsuri printre care, demnă de reţinut, este cea privind consolidarea capacităţii Alianţei de a contribui la securitatea europeană şi internaţională prin acţiuni/operaţiuni de menţinere a păcii (sub egida ONU sau OSCE) şi prin alte misiuni.

Este interesant faptul că au fost şi cazuri în care forţe ale Alianţei au acţionat şi abia după aceea s-a aprobat intervenţia. Aşa, de exemplu, trupele NATO s-au deplasat în Kosovo în luna martie 1999, înaintea summit-ului de la

Washington (care a avut loc în aprilie), care a adoptat noul Concept strategic.

Dar cea mai controversată decizie a fost cea luată, în luna noiembrie 1998, la Edinburgh, de Adunarea Parlamentară NATO, care a aprobat, cu o mare majoritate de voturi, forţelor Alianţei să desfăşoare acţiuni militare "out of area", fără a avea mandat din partea ONU. Singura delegaţie care, înainte de votare, a participat la dezbatere şi s-a opus acestei decizii, a fost cea a Republicii Franceze, susţinând că aprobarea Consiliului de Securitate al ONU este absolut necesară pentru folosirea forţei, cu excepţia cazului de autoapărare. Ca urmare a schimbării dramatice a mediului de securitate, a tipurilor de crize şi conflicte, s-au diversificat modalităţile de cooperare dintre NATO şi alte organizaţii internaţionale şi regionale de securitate (ONU, OSCE şi UE) şi s-a dezvoltat şi perfecţionat şi maniera de cooperare a Alianţei Nord-Atlantice cu acestea.

**NOTE**:

1. *The North Atlantic Treaty*, Washington D.C. - 4 Aprilie 1949.
2. *Carta ONU*
3. *The North Atlantic Treaty*, Washington D.C. – 4 Aprilie 1949, Art.4.
4. Ibidem, Art.5 şi 6.
5. Ibidem, Art.7.
6. Radu Hohenzollern-Veringen Duda, Referat de cercetare ştiinţifică nr.2, **"*Apărarea naţională – apărare colectivă, un binom suprapus intereselor româniei. Participarea României la războiul antiterorist, argument al funcţionalităţii binomului*"**, UNAp "Carol I", Bucureşti, 2005, p.10
7. Ibidem, p.14.
8. Ibidem, p.25.

## PROPUNERI

În vederea consolidării securităţii colective, NATO trebuie să se transforme într-un generator al securităţii prin cooperare prin adoptarea unui sistem strategic constituit în state democratice, interconectate printr-o reţea de alianţe şi instituţii oficiale şi neoficiale (nonguvernamentale), în jurul unor valori comune şi prin acţiuni transparente în domeniul politic, în cel economic şi, bineînţeles, în domeniul militar. Uneori, fiecare stat membru NATO trebuie să treacă pe planul doi, să-şi modifice interesele naţionale, pentru asigurarea unei securităţi colective pe termen lung, deoarece este mai importantă protejarea intereselor comune decât interesul individual pe termen scurt.

***COLOCVIU STRATEGIC este o publicaţie a Centrului de Studii Strategice de Apărare şi Securitate ce include rezumate ale temelor de cercetare ştiinţifică, conferinţelor, simpozioanelor, seminariilor, meselor rotunde, opinii şi puncte de vedere ale unor personalităţi din armată şi societate, din ţară şi străinătate, implicate în cercetarea ştiinţifică din domeniul securităţii.***

Publicaţie realizată cu sprijinul Editurii şi Tipografiei Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I"
Tehnoredactare computerizată: Marioara BĂJENARU
Supliment al revistei *IMPACT STRATEGIC*
ISSN: 1841-7396; B: 141/1592/06

*Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate*
*Şos. Panduri, nr. 68-72, Sector 5, Bucureşti*
*Telefon: 319.56.04, Fax 319.55.93*
*e-mail: cssas@unap.ro*
*http://cssas.unap.ro*